

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Збірник матеріалів

**XXVII підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

20 лютого 2025 року

Київ 2025

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2025. 385 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 7 від 26.02.2025)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, доктор політичних наук, професор;

Члени редколегії Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук, доцент;
Калініна С. П., доктор економічних наук, професор;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Марена Т.В., кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;
Мельничук І. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Пирлік Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 20 лютого 2025 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Проте, незважаючи на ці позитивні аспекти, є й певні недоліки, серед яких можна виокремити ризик надмірної фрагментації влади, що може призводити до невідповідності між рішеннями на місцевому рівні та загальнонаціональними стратегіями розвитку.

Таким чином, успіх іберійської моделі залежить від здатності забезпечити баланс між автономією місцевих органів влади та централізованим контролем, що гарантує узгодженість національної політики з локальними інтересами.

Література

1. Піддубний. І.А. Історія країн Латинської Америки. Острівні країни Карибського басейну. Гайана, Сурінам, Гвіана: навч. пос. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 192 с.
2. Чиркін А.С., Волович Д.О., Тищенко О.С. Особливості іберійської моделі місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 123-126.
3. Constituicao da Republica Federativa do Brasil. URL: http://www.russobras.com/doc/const_do_brasil_1988.pdf (дата звернення: 22.10.2024).
4. Попко В. Іберійська модель місцевого самоврядування. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 390–395.
5. Сухонос В.В. Механізм держави і місцеве самоврядування: дихотомія антиномії і симбіозу в конституційно-правовій парадигмі: монографія. Суми: ПФ «Видавництво «Університетська книга»». 2018. 287 с.

Тихомирова Галина,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольський державний університет

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЄСПЛ ТА ЯКІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Пріоритетним завданням нашої держави має бути функціонування такої національно-правової системи, яка буде максимально ефективною у питаннях захисту прав людини. Громадяни України мають отримувати усі гарантії відповідного захисту прав ще на внутрішньодержавному рівні, перш ніж вони звернуться до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). У суспільстві, перш за все, повинно виокремитися розуміння того, що ЄСПЛ не є обов'язковою інстанцією в процесі оскарження рішень національних судів та пошуку

належного захисту. Тобто, державою мають бути консолідовані зусилля для забезпечення дієвого захисту прав людини і громадянина.

Характерно, що положеннями Конституції України неодноразово наголошено на тому, що права та свободи є найвищою соціальною цінністю та потребують дієвої системи гарантій. Вказані положення у повній мірі корелюють із міжнародно-правовими зобов'язаннями України в контексті ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (ЄКПЛ).

ЄСПЛ дає універсальні стандарти захисту прав, які важливо враховувати національними судами для покращення якості правозастосування. Однак виникає проблема відсутності єдиних критеріїв застосування рішень ЄСПЛ на національному рівні. Реалізація ЄКПЛ у національній правовій системі здійснюється через два рівні: правотворчий та правозастосовний. Що стосується правотворчого рівня, то його представлено діяльністю Верховної Ради України, а саме за рахунок створення законодавчих норм, які регламентують місце ЄКПЛ та рішень ЄСПЛ у системі джерел внутрішнього національного права та їх співвідношення із іншими джерелами. До того ж, саме на правотворчому рівні відбувається приведення у відповідність до вимог конвенційних норм, приписів вітчизняного законодавства. У свою чергу, правозастосовний рівень механізму реалізації конвенційних норм пов'язується із діяльністю правозастосовних органів, а саме із прийняттям ними рішень, що відповідають приписам ЄКПЛ та практиці ЄСПЛ. Водночас відсутність єдиних методик застосування ЄСПЛ у судочинстві є значним недоліком.

Науковці відзначають, що на правозастосовному рівні реалізація норм ЄКПЛ викликає дискусії, зокрема щодо обов'язковості їх застосування суддями. Прихильники обов'язковості застосування ЄКПЛ та практики ЄСПЛ аргументують це Законом України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ», який визначає їх як джерело права. Натомість опоненти вважають, що судді можуть застосовувати практику ЄСПЛ на власний розсуд. У процесі правозастосування є кілька способів взаємодії між національними судами та ЄСПЛ: пряме посилання на рішення ЄСПЛ, врахування норм ЄКПЛ без посилання на практику ЄСПЛ, або ж ігнорування рішень ЄСПЛ через відсутність єдиної практики. Пряма форма реалізації означає безпосереднє застосування норм ЄКПЛ, а опосередкована – застосування норм, схожих на конвенційні, без прямого посилання на ЄСПЛ.

Існує два підходи до застосування рішень ЄСПЛ органами конституційної юрисдикції: імперативний, де застосування практики ЄСПЛ є обов'язковим, та диспозитивний, де рішення ЄСПЛ використовуються як допоміжні. Для досягнення європейських правових стандартів важливо, щоб практику ЄСПЛ застосовували всі суди. Однак відсутність єдиних критеріїв застосування рішень ЄСПЛ є серйозною проблемою. Пропонується методика застосування

ЄКПЛ, яка включає два алгоритми: «обов'язкове застосування» за певних умов, і «додаткове обґрунтування» – коли практику ЄСПЛ використовують як допоміжний інструмент.

Однією з важливих складових є стандарти доказування, розроблені ЄСПЛ, зокрема концепція «плодів отруйного дерева» (fruit of the poisonous tree), яка визначає недопустимість доказів, отриманих через порушення прав особи. Ці стандарти мають важливе значення для забезпечення прав людини в судовому процесі.

Європейський суд з прав людини у справі «Яременко проти України» (12.06.2008 р.) акцентував на концепції «плодів отруйного дерева». Заявник стверджував, що його примусили давати свідчення проти себе, що зробило судовий розгляд несправедливим. ЄСПЛ встановив, що свідчення були отримані незаконно, і тому весь процес був побудований на «отруйних плодах». Суд визнав порушення права на справедливий суд згідно з ч. 1 ст. 6 ЄКПЛ.

Доктрина «плодів отруйного дерева» реалізована в українському законодавстві, зокрема в частині 1 ст. 87 Кримінального процесуального кодексу України. Відповідно до цієї норми, докази вважаються недопустимими, якщо вони отримані в разі істотного порушення прав та свобод людини. Маються на увазі порушення тих прав людини, які гарантовані Конституцією та законами України, міжнародними договорами, що ратифіковані українським парламентом.

Аналіз судової практики українських судів щодо концепції «fruit of the poisonous tree» показує, що Велика Палата Верховного Суду України постановою від 13.11.2019 р. встановила, що докази, отримані з порушенням прав, є «плодами отруйного дерева» і не можуть бути використані в судовому процесі. Вона звернула увагу на концепцію, за якою недопустиме джерело доказів робить такими ж усі інші дані, отримані з його допомогою.

Отже, правові позиції ЄСПЛ містять універсальні стандарти, яким Україна прагне відповідати, незважаючи на особливості національної правової системи. Це вимагає належної якості правозастосування. Аналіз судової практики показує, що українські судді активно посилаються на рішення ЄСПЛ. Однак є напрямки, що потребують вдосконалення, зокрема розробка методики застосування конвенційних норм та моніторинг змінюваної практики ЄСПЛ.

Література

1. Борисенко М. О. Вплив практики Європейського суду з прав людини на єдність правозастосування в судовій системі України. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 3 (30). С. 142–151.

2. Клименко А. О. Визнання прецедентної практики Європейського суду з прав людини джерелом права та особливості її застосування в кримінальному судочинстві України. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2014. № 3 (45). С. 107–110.

3. Справа «Яременко проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405#Text (дата звернення: 05.01.2025).

4. Циганюк Ю. В. Доктрина «плодів отруйного дерева» у кримінальному процесуальному законодавстві України. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 2. С. 54–67.

Черних Євген,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права,
Маріупольський державний університет

РЕАЛІЇ ТА ПРАВО: ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

Як не рідко буває, саме життя прокладає стежку до питань, які не знаходяться на поверхні практичної юриспруденції, а складають глибинну площину філософської проблеми природи права. В нашому випадку поштовхом до філософської рефлексії став відомий російський наратив щодо територіальної цілісності України. Нагадаємо, що вищі посадові особи рф наполягають на тому, що територіальні питання між Україною та рф доведеться вирішувати, виходячи з реальності, яка склалася в результаті фактичної окупації значної території України. На їхню думку, Україна має визнати цей факт політично та в подальшому оформити це рішення правовим шляхом, уклавши відповідну угоду з рф. Іншими словами, йдеться про те, що, на думку згаданих осіб, рішення в питаннях права диктуються фактичною реальністю, яка склалася. В загальній теорії та філософії права ця теза розглядається в складі проблеми права та факту або сущого (фактичного) та повинного в праві.

Передусім, зазначена позиція представників країни-агресора викликає велике здивування нехтуванням відомих ідейних засновків права. Але, гадаємо, що тут йдеться не про юридичне невігластво, а про цинічну політику примусу, яка цілком укладається в контекст війни рф проти України. Все ж таки, оскільки така позиція озвучується на вищому політичному рівні рф, вона вимагає відповіді і в правовій площині.

Мета тез полягає в пошуку відповіді на питання, чи дійсно право заслуговує тільки на юридичне закріплення і оформлення тієї реальності, що склалася в соціальному житті?

Вже знайомство з інститутом володіння дає ясне уявлення, що факт і право не те саме. Інакше довелось би визнати будь-якого фактичного володільця, навіть незаконного, власником, тобто особою з правом, лише на тій підставі, що річ перебуває у нього і він поводить з нею як зі своєю.